

mecum. In multis mecum, in paucis non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis prosunt multa in quibus mecum. Etenim, fratres, videte quam multa enarravit apostolus Paulus: unum dixit; si defuerit, frustra sunt illa. « Si linguis hominum loquar et Angelorum, » ait, si habeam omnem prophetiam et omnem fidem, et » omnem scientiam, si montes transferam, si distribuam » omnia mea pauperibus, si tradam corpus meum ita ut » ardeat¹. » Quam multa enumeravit? His omnibus multis desit una charitas: illa numero plura sunt, hæc pondere major est. Ergo in omnibus sacramentis mecum, in una charitate non mecum: « In multis erant mecum. » Rursus alio modo: « Quoniam in multis erant mecum: » Qui se separaverunt a me, mecum erant, non in paucis, sed in multis. Etenim per totum orbem terrarum pauca sunt grana, multæ sunt paleæ. Quid ergo ait? In palea mecum erant, in tritico non mecum erant. Et propinquat palea tritico; de uno semine exit, in uno agro radicatur, una pluvia nutritur, eundem messorum patitur, eandem triturationem sustinet, eandem ventilationem expectat, non in unum horreum intrat. « Quoniam in multis erant mecum. »

XX. « Exaudiet me Deus, et humiliabit illos qui est ante » sæcula². » Illi enim præsumunt de nescio quo duce suo qui cœpit heri: « Humiliabit illos qui est ante sæcula. » Quia etsi ex tempore Christus est de Maria virgine, ante sæcula tamen in principio Verbum, et Verbum apud Deum, et Deus Verbum³. « Humiliavit illos qui est ante » sæcula. Non enim est illis commutatio: » de illis dico, quibus non est commutatio. Noverat aliquos perseveraturos, et in perseveratione suæ nequitiae morituros. Videmus enim eos, et non est illis commutatio: qui sic moriuntur

¹ 1 Cor. XIII, 1-3. — ² Psal. LIV, 20. — ³ Joan. I, 1.

in ipsa perversitate, in ipso schismate, non est illis commutatio. Humiliabit illos Deus, humiliabit illos in damnatione, quia erecti sunt in dissensione. « Non est illis » commutatio, » quia non mutantur in melius, sed in pejus; nec cum hic sunt, nec in resurrectione. « Omnes » enim resurgemus, sed non omnes immutabimur¹. » Quare? Quia « Non est illis commutatio: et non timuerunt » Deum. » Fratres mei, unum remedium est: timeant Deum, deserant Donatum. Dicis illi: Peris in hæresi, in schismate: necesse est ut Deus retribuatur istis malis: venies in damnationem, noli tibi blandiri verbis tuis, non sequaris cæcum ducem: « Cæcus autem cæcum ducens, » simul in foveam cadunt². » Quid ad me, ait? quomodo vixi heri, sic et hodie: parentes mei quod fuerunt, hoc et ego. Non times Deum. Da timorem Dei; cogitet quia ista omnia vera sunt quæ leguntur, quia est fides Christi quæ falli non potest; quomodo in hæresi remanebit ad tantam evidentiam sanctæ Catholicæ, quam diffudit Deus per totum orbem terrarum; quam antequam diffunderet promisit, prænuntiavit, sic exhibuit ut promisit? Ergo caveant et observent qui non timent Deum. « Extendit manus » suas in retribuendo³. »

XXI. « Polluerunt testamentum ejus, » Lege testamentum quod polluerunt: « In semine tuo benedicentur » omnes gentes⁴. Polluerunt testamentum ejus. » Tu contra ista verba testatoris quid dicis? Africa sola istam gratiam meruit sancti Donati, in ipso remansit Ecclesia Christi. Dic saltem, Ecclesia Donati. Quare adjungis, Christi? De quo dictum est: « In semine tuo benedicentur omnes gentes. » Post Donatum vis ire? Pone Christum, et sic recede. Videte ergo quid sequitur: « Polluerunt testamentum

¹ 1 Cor. XV, 51. — ² Matth. XV, 14. — ³ Psal. LIV, 21. — ⁴ Gen. XII, 3, et XXVI, 4.

» ejus. » Quod testamentum? « Abrahæ dictæ sunt pro-
 » missiones et semini ejus. » Apostolus dicit : « Fratres,
 » tamen hominis testamentum confirmatum nemo irritum
 » facit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissio-
 » nes et semini ejus; non dicit : Et seminibus, tanquam
 » in multis; sed tanquam in uno, Et semini tuo, quod
 » est Christus¹. » In hoc ergo Christo quod promissum
 est testamentum? « In semine tuo benedicentur omnes
 » gentes. » Tu qui dimisisti unitatem omnium gentium,
 et in parte remansisti, polluisti testamentum ejus. Quod
 tibi ergo contigit, ut exterminareris, ut ab hæreditate
 separeris, de ira Dei est. Attende enim quid sequatur :
 « Polluerunt testamentum ejus : divisi sunt præ ira vul-
 » tus ejus. » Quid expectatis, qua majore nota ostendan-
 tur hæretici? « Divisi sunt præ ira vultus ejus. »

XX. « Et appropinquavit cor illius². » Cujus intelli-
 mus, nisi cujus ira divisi sunt? Quomodo « Appropinquavit
 » cor illius? » Ut intelligamus voluntatem illius. Etenim
 ex hæreticis asserta est Catholica, et ex his qui male senti-
 unt probati sunt qui bene sentiunt. Multa enim latebant
 in Scripturis; et cum præcisi essent hæretici, quæstionibus
 agitaverunt Ecclesiam Dei : aperta sunt quæ latebant, et
 intellecta est voluntas Dei. Inde dicitur in alio Psalmo :
 « Congregatio taurorum inter vaccas populorum, ut ex-
 » cludantur hi qui probati sunt argento³. Excludantur »
 enim dixit, emineant, appareant. Unde dicuntur et in
 arte argentaria exclusores, id est, ex quadam confusione
 massæ, formæ expressores. Ergo multi qui optime possent
 Scripturas dignoscere et pertractare, latebant in populo
 Dei; nec asserebant solutionem quæstionum difficilium
 cum calumniator nullus instaret. Numquid enim perfecte
 de Trinitate tractatum est, antequam oblatrarent Ariani?

¹ Galat. iii, 15, 16. — ² Psal. lrv, 22. — ³ Id. lxxvii, 31.

numquid perfecte de pœnitentia tractatum est, antequam
 obsisterent Novatiani? Sic non perfecte de Baptismate trac-
 tatum est, antequam contradicerent foris positi rebaptiza-
 tores; nec de ipsa unitate Christi enucleate dicta erant
 quæ dicta sunt, nisi posteaquam separatio illa urgere cœpit
 fratres infirmos, ut jam illi qui noverant hæc tractare at-
 que dissolvere, ne perirent infirmi sollicitati quæstionibus
 impiorum, sermonibus et disputationibus suis obscura
 Legis in publicum deducerent. Ergo illi divisi sunt præ
 ira vultus ejus, et nobis ad intelligendum appropinquavit
 cor ejus. Itaque intelligite illud quod in Psalmo alio com-
 memoravit : « Congregatio taurorum, id est, superborum
 » cornupetarum, inter vaccas populorum. » Quas dixit vac-
 cas? Animas seductibiles. Utquid hoc? « Ut excludantur hi,
 » id est, appareant qui latebant, qui probati sunt ar-
 » gento. » Quid est, « Argento? » Eloquio Dei. « Eloquia
 » Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, pro-
 » babile terræ, purgatum septies tantum¹. » Hunc sen-
 sum obscurum videte quemadmodum in lucem excludat
 Apostolus : « Oportet, inquit, et hæreses esse, ut probati
 » manifesti fiant inter vos². » Quid est, « Probatif Probatif
 » argento, » probati eloquio. Quid est, « Manifesti fiant?
 » Excludantur. » Quare hoc? Propter hæreticos. Quid est,
 propter hæreticos. Propter congregationem « Taurorum
 » inter vaccas populorum. » Sic ergo et hi « Divisi sunt
 » præ ira vultus ejus, et appropinquavit cor illius. »

XXIII. « Molliti sunt sermones ejus super oleum, et
 » ipsi sunt jacula³. » Quædam enim in Scripturis dura
 videbantur, cum obscura essent; exposita mollita sunt.
 Nam et prima hæresis in Discipulis Christi velut a duritia
 sermonis ipsius facta est. Cum enim diceret : « Nisi quis
 » manducaverit carnem meam, et biberit sanguinem

¹ Psal. xi, 7. — ² I Cor. xi, 19. — ³ Psal. lrv, 22.

» meum, non habebit vitam in se¹: » illi non intelligentes dixerunt ad invicem: « Durus est hic sermo, quis potest eum audire? » Dicentes quia durus est sermo hic, separaverunt se ab illo: remansit cum aliis duodecim. Cum ei suggestissent illos in sermone ejus fuisse scandalizatos: « Numquid et vos, inquit, vultis ire? » Et Petrus: « Verbum vitæ æternæ habes, ad quem ibimus¹? » Intendite, obsecramus vos, et parvuli discite pietatem: Numquid jam Petrus intelligebat secretum illius sermonis Domini? Nondum intelligebat: sed bona esse verba quæ non intelligebat, pie credebat. Ergo si durus est sermo, et nondum intellectus est, durus sit impio, tibi autem pietate molliatur: quia quandoque solvetur, et fiet tibi oleum, et usque ad ossa penetrabit.

XXIV. Proinde, tanquam ipse Petrus post illos duritia, sicut putabant, sermonis Domini scandalizatos etiam hic diceret: « Verbum vitæ æternæ habes, ad quem ibimus? » ita subjecit, « Jacta in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet². » Parvulus es, nondum intelligis secreta verborum: forte tibi panis latet, et adhuc lacte nutriendus es³: noli irasci uberibus; ipsa te idoneum reddent ad mensam, cui modo minus idoneus es. Ecce per divisionem hæreticorum multa dura mollita sunt: sermones illius dura molliti sunt super oleum, et ipsi sunt jacula. Armaverunt evangelizantes: et ipsi sermones diriguntur in pectora quorumque audientium ab instantibus opportune et importune: illis sermonibus, illis verbis tanquam sagittis, corda hominum ad amorem pacis feriuntur. Duri erant, et molles facti sunt. Molliti non virtutem amiserunt, sed in jacula conversi sunt. « Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi, » molliti sermones, « Ipsi sunt jacula. » Sed tu nondum forte idoneus es qui armeris his jaculis,

¹ Joan. vi, 54-6g. — ² Psal. liv, 23. — ³ 1 Cor. iii, 2.

et nondum tibi eluxit quod in sermone forte obscurum est et durum. « Jacta in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet. » In Dominum jacta te. Ecce vis te jactare in Dominum, nemo se supponat pro Domino. « Jacta in Dominum curam tuam. » Vide quemadmodum magnus ille miles Christi in se curam parvulorum jactari noluit: « Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis¹? » Quid eis aliud dicebat, nisi: Jactate in Dominum curam vestram et ipse vos enutriet? Modo autem vult parvulus jactare curam suam in Dominum, et occurrit nescio quis, et dicit: Ego excipio. Tanquam navi fluctuanti occurrit, et dicit: Ego excipio. Responde et tu. Portum quaero, non saxum. « Jacta in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet. » Et vide quia portus te excipit: « Non dabit in æternum fluctuationem justo. » Videris fluctuare in mari isto, sed excipit te portus. Tu tantum antequam intres in portum, anchora noli abrumpi. Fluctuat navis in anchoris, sed non longe a terra projicitur; nec in æternum fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat. Etenim ad fluctuationem pertinent verba superiora: « Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum. Expectabam eum qui me salvum faceret » a pusillanimitate et tempestate. » Fluctuans loquitur, sed non in æternum fluctuabit: nam anchora ligatur, anchora spes ejus est. « Non dabit in æternum fluctuationem justo. »

XXV. Illis autem quid? « Tu vero, Deus, deduces eos in puteum corruptionis². » Puteus corruptionis, tenebræ sunt submersionis. « Deduces eos, inquit, in puteum corruptionis: » quia cæcus cæcum ducens, ambo in foveam cadunt³. Deducit illos Deus in puteum corruptionis, non quod ipse sit auctor culpæ ipsorum,

¹ 1 Cor. 1, 13. — ² Psal. liv, 24. — ³ Matth. xv, 14.

sed quod ipse sit iudex iniquitatum eorum. Tradidit enim eos Deus in concupiscentias cordis eorum¹. Amaverunt enim tenebras, et non lucem; dilexerunt cæcitatem, et non visionem. Nam ecce Dominus Jesus eluxit universo mundo; cantent in unitate cum toto mundo: « Non enim est qui » se abscondat a calore illius². » Illi autem traducentes se a toto ad partem, a corpore ad vulnus, a vita ad præcisionem, quid passuri sunt, nisi in puteum corruptionis ituri?

XXVI. « Viri sanguinum et dolositatis. » Viros sanguinum propter interfectiones dicit; atque utinam corporales, et non spiritales! Sanguis enim de carne exiens, videtur et horretur: quis videt sanguinem cordis in rebaptizato? Illæ mortes alios oculos quærent. Quanquam et de istis mortibus visibilibus non quiescant armati ubique Circumcelliones. Et si istas visibiles mortes attendamus, viri sanguinum sunt. Attende armatum, si vir pacis est, et non sanguinis. Si fustem saltem solum ferret: sed fert fundibulum, fert securim, fert lapides, fert lanceas: et ista portantes ubique qua possunt evagantur, sanguinem innocentium sitiunt. Ergo et de istis visibilibus mortibus sunt viri sanguinum. Sed et de illis dicamus: Utinam solas³ facerent, et animas non perimerent. Isti qui sunt viri sanguinum et dolositatis, ne putent quia nos male sic intelligimus viros sanguinum, qui animas occidunt: ipsi Maximianistas suos sic intellexerunt. Nam cum eos damnarent, in ipsa sententia concilii⁴ sui ista verba posuerunt: « Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem » annuntiatorum. Contribulatio et calamitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt⁵. » Hoc de Maximianistis dixerunt. Quæro autem ego ab eis quando Maxi-

¹ Rom. i, 24. — ² Psal. xviii, 7. — ³ *Subaudi* visibiles mortes. — ⁴ Ba-gaitani. — ⁵ Psal. xiii, 3.

mianistæ fuderint corporis sanguinem, non quia et ipsi non funderent, si esset talis multitudo quæ funderet, sed propter timiditatem paucitatis suæ magis ab eis aliquid passi sunt, quam ipsi tale aliquid aliquando fecerunt. Ergo interrogo Donatistam, et dico: In concilio tuo posuisti de Maximianistis: « Veloces pedes eorum ad effundendum » sanguinem. » Unum mihi dare quem digito læserint Maximianistæ? Quid mihi aliud responsurus est, nisi quod ego dico? Qui se separaverunt ab unitate, et animas seducendo interimunt, spiritualiter, non carnaliter sanguinem fundunt. Optime exposuisti, sed in expositione tua agnosce facta tua. « Viri sanguinum et dolositatis. » In fraude dolositas, in simulatione, in seductione. Quid ergo illi ipsi qui « Divisi sunt præ ira vultus ejus? » Ipsi sunt « Viri sanguinum et dolositatis. »

XXVII. Sed quid de illis ait? « Non dimidiabunt dies » suos. » Quid est, « Non dimidiabunt dies suos? » Non proficient quantum putant: intra tempus quod sperant, peribunt. Ipse est enim perdix ille, de quo dictum est: « In dimidio dierum ejus derelinquent eum, et in novissimis suis erit insipiens¹. » Proficiunt, sed ad tempus. Quid enim ait Apostolus? « Maligni autem homines et seductores proficient in pejus, ipsi errantes, et alios in errorem mittentes². » Cæcus autem cæcum ducens, simul in foveam cadunt³. Merito cadunt in puteum corruptionis. Quid ergo ait? « Proficient in pejus: » non tamen diu. Nam paulo ante dixit: « Sed ultra non proficient: » hoc est: « Non dimidiabunt dies suos. » Sequatur Apostolus, et dicat quare: « Dementia enim eorum manifesta » erit omnibus, sicut et illorum fuit⁴. Viri sanguinum et dolositatis non dimidiabunt dies suos. Ego autem in te

¹ Jerem. xvii, 11. — ² 2 Tim. iii, 13. — ³ Matth. xv, 1. — ⁴ 2 Tim. iii, 9-13.

» sperabo, Domine. » Merito autem illi non dimidiabunt dies suos, quia in homine speraverunt. Ego autem a diebus temporalibus perveni ad diem æternam. Quare? Quia in te speravi, Domine.

ENARRATIO

IN PSALMUM LV.

Sermo ad plebem carthaginensem.

I. SICUT aliquam domum intraturi¹, cujus sit et ad quem pertineat, in titulo inspicimus, ne forte importune irruamus quo non oportet, neque rursus timiditate revocemur ab eo quo oportet intrare: tanquam ergo si legeremus: Hæc prædia illius aut illius; ita in superliminari Psalmi hujus habemus inscriptum: « In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est, ipsi David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth². » Agnoscamus ergo populum, « Qui longe factus est a sanctis in tituli inscriptionem. » Pertinet hoc enim ad ipsum David, quem jam nostis intelligere spiritualiter. Neque enim commendatur nobis nisi ille de quo dictum est: « Finis Legis Christus ad justitiam omni credenti³. » Ergo, « In finem, » cum audis, in Christum intende, ne in via remanendo non pervenias ad finem. Quidquid enim est, ubi infra steteris, antequam ad Christum pervenias nihil tibi aliud divinus sermo dicit, nisi: Accede, nondum est locus ubi securitas sit. Est quidam locus ubi sta-

¹ Vide D. Guillon, tom. XXI, pag. 518-524. — ² Psal. LV, 1, et I Reg. XI, 10. — ³ Rom. X, 4.

tio fidissima collocatur; est quædam petra ubi domus secunda consurgit, ut non metuat imbrem tempestatis. Flumina enim impegerunt in domum illam, et non cecidit, fundata enim erat supra petram¹. « Petra autem erat » Christus². » Sub nomine David Christus figuratur: quia de illo dictum est: « Qui factus est ex semine David » secundum carnem³. »

II. Quis est ergo populus « Qui longe a sanctis factus » est in tituli inscriptionem? Ipse titulus ostendat nobis populum istum. Scriptus est enim quidam titulus in dominica passione, quando Dominus crucifixus est: erat tibi titulus inscriptus, hebraïce, græce, et latine, « Rex Judæorum⁴; » tribus linguis tanquam tribus testibus titulus approbatus; quia in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum⁵. Istum titulum cum legissent Judæi, indignati sunt, et dixerunt ad Pilatum: « Noli scribere, Rex Judæorum; sed » quia ipse dixit se regem esse Judæorum⁶. » Ipsum dixisse scribe, dixerunt; non hoc esse quod dixit. Sed quia verum est in alio Psalmo: « In tituli inscriptionem » ne corrumpas⁷, » respondit Pilatus: « Quod scripsi » scripsi⁸, » tanquam dicens: « Non corrumpo veritatem, etsi vos diligitis falsitatem. » Quia ergo in maledicto isto indignati sunt Judæi, dicentes: « Nos non habemus regem nisi solum Cæsarem⁹, » de tituli offensione longe facti sunt a sanctis. Propinquent sanctis, et agglutinentur sancto qui regem Christum agnoscunt et habere concupiscunt: longe fiant a sanctis qui contradicentes titulo respuerunt regem Deum, et elegerunt regem hominem. Omnis ergo populus humano regno delectatus, respuens in se regnare Dominum, quo regnante ita quis-

¹ Matth. VII, 24, 25. — ² I Cor. X, 4. — ³ Rom. I, 3. — ⁴ Joan. XIX, 20. — ⁵ Deut. XVII, 6, et XIX, 15. — ⁶ Joan. XIX, 21. — ⁷ Psal. LVI, 1. — ⁸ Joan. XIX, 22. — ⁹ Ibid. 15.